

Summary

The article illuminated the unknown pages of the post war history in the south of Ukraine to the wide circle of public – the return of population from evacuation and special settlements in 1944-1946. It is demonstrated who was the organizer of this action, how was this process of migration arranged, which consequences it had. These and other issues are considered on the bases of new archive materials which is introduced into the scientific turn over for the first time.

М. В. Брегеда

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ДО КУРСУ НА СОЦІАЛЬНУ ПЕРЕОРІЄНТАЦІЮ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ (1953 рік)

Відразу ж після смерті диктатора почали набирати сили нові процеси, які ще недавно не вписувалися в догми, що сповідувалися десятиліттями. Істотна риса періоду “відлиги” полягала в поступовій переорієнтації економіки на соціальні потреби, на інтереси людей, якими протягом тривалого часу нехтували нібито заради найвищих інтересів держави. Необхідність змін в економічному житті прямо впливала зі спрямованості нового внутрішньополітичного курсу, сформульованого Г. Маленковим.

У промові на похоронах Й. Сталіна він зазначив: “У галузі внутрішньої політики наше головне завдання полягає в тому, щоб неухильно добиватися подальшого покращення матеріального добробуту робітників, колгоспників, інтелігенції, всіх радянських людей. Законом для нашої партії й уряду є обов’язок невтомно турбуватися про благо народу, про максимальне задоволення його матеріальних і культурних потреб” [1, с.1].

На думку Т. Царевської, серед причин реформаційного курсу нового керівництва можна виділити: передчуття господарської катастрофи, яку потрібно було призупинити будь-якими способами; важку внутрішньополітичну обстановку в країні, перетвореній у єдиний величезний ГУЛАГ, де кожен міг бути засуджений за хвилиenne запізнення на роботу або просто за “не ту” національність чи соціальну приналежність; необхідність забезпечити спадкоємність влади, обеззброїти можливих суперників, попередити міжусобиці в своєму партійно-елітарному середовищі [2, с.83].

Додамо також потребу наступників вождя заручитися підтримкою народу, який все менше продовжував вірити в будівництво “світлого комуністичного майбутнього”. Життєві реалії були несумісними з пропагандистськими гаслами, що постійно вимагали піднесення трудового ентузіазму, самовідданості й обмеження власних інтересів заради державних. З допомогою проявлених надзвичайних і неймовірних людських зусиль, упродовж короткого відрізка часу після війни вдалося відбудувати народне господарство, підняти з руїни економіку країни. Природними були очікування та сподівання населення на підвищення свого життєвого рівня, поліпшення матеріального й соціального становища.

Аналіз матеріалів сесії Верховної Ради СРСР, яка відбулася 5–8 серпня 1953 р., переконливо свідчить, що перетворення в економіці країни, у тому числі в сільському господарстві, почалися не з рішень вересневого (1953 рік) Пленуму ЦК КПРС, як це традиційно підкреслювалося в радянській історіографії. Установки Пленуму були визначені рішеннями сесії. Зміст доповіді М. Хрущова на вересневому Пленумі являв собою, по суті, деталізацію основних положень промови Г. Маленкова, виголошеної за місяць до цього на сесії.

Проблема взаємовідносин влади й суспільства в період хрущовської “відлиги” достатньо детально висвітлена в українській історіографії [3], однак за межами уваги істориків продовжує залишатися не менш важливе питання сприйняття влади і її політики суспільною свідомістю. Виходячи з вищенаведеного, розглянемо ставлення українців до проголошеного курсу на соціальну переорієнтацію економіки держави. Важливо простежити суспільно-політичні настрої у зв’язку з відмовою нового партійно-державного керівництва від сталінських методів організації й планування розвитку народного господарства країни. Виявимо специфіку й особливості реагування в робітничому, селянському та інтелігентському середовищі.

Про найбільш гострі проблеми в народному господарстві говорилося ще на липневому Пленумі ЦК КПРС, присвяченому “справі Берії”. Радянські керівники відмічали ряд попередніх прорахунків і недоліків у соціально-економічній політиці держави, в яких намагалися звинуватити Л. Берію. Так, у своєму виступі М. Хрущов, пояснюючи неприйняття важливих рішень по сільському господарству, зазначав: “Л. Берія гальмував питання, які виносилися на розгляд, щоб підривати колгоспи. Крім того, він переслідував мету діяти проти Маленкова. У результаті багато галузей сільського господарства

перебувають у запущеному стані: молока мало, м'яса мало. А який же комунізм, якщо немає коржів і масла?" [4, с.156].

Лунали й критичні відгуки на адресу Й. Сталіна, про його відповідальність за катастрофічне становище в економіці. Згубним було визнано запропонований ним проект збільшити податок на колгоспи й колгоспників з 15 до 40 мільярдів карбованців, коли увесь доход нараховував 42 мільярди [5, с.154]. Говорили про помилковість ідеї продуктообміну замість товарообігу при соціалізмі [5, с.196].

Також йшла мова про наслідки щорічного зниження цін. У партійних "верхах" чудово розуміли, що це лише пропагандистський крок, спрямований на створення в масовій свідомості ілюзії поступового покращення життєвого рівня. Зокрема, А. Мікоян зазначив: "За останні роки зниження цін на м'ясо і масло відбулося в більшій мірі, ніж на інші продукти. За п'ять років ціни знижені більше ніж у два рази. Зрозуміло, що ми маємо бурхливе зростання попиту населення на м'ясо, не маючи відповідного зростання ресурсів м'яса... Населення скаржиться: кому потрібне таке зниження цін, коли неможна за такими цінами купити ці продукти в крамницях, а на колгоспних ринках ціни не знизилися, а навіть підвищилися". Виходом із даного становища, на його думку, було "створення економічної зацікавленості колгоспників у розвитку суспільного тваринництва, підняття рівня заготівельних цін" [5, с.153–154].

Новий напрямок в економіці був проголошений на початку серпня 1953 р., в промові Г. Маленкова на V сесії Верховної Ради СРСР. Так, уперше було порушено питання про необхідність вирівнювання темпів розвитку промисловості груп "А" та "Б". У промові зазначалося, що за період 1940–1953 рр. виробництво засобів виробництва збільшилося в 3 із лишком рази, а виробництво предметів споживання – лише на 72%. Передбачалося різко змінити інвестиційну політику, значно збільшивши вкладення коштів у галузі нематеріального виробництва – легку і харчову промисловість, сільське господарство; залучити до виробництва товарів для народу підприємства важкої промисловості. Другим ключовим пунктом нової економічної програми було вирішення завдання "у найближчі два-три роки добитися створення в нашій країні достатку продовольства для населення і сировини для легкої промисловості" на базі зростання сільгоспвиробництва [6, с.305–306].

У цій же промові підіймалися питання різкого покращення якості продукції, що випускається, зниження собівартості й зростання продуктивності праці. Собівартість визначалася як основний економічний показник, що характеризує якість усієї роботи підприємства. "Зниження собівартості й зростання продуктивності праці в усіх галузях виробництва, – говорив Г. Маленков, – мають вирішальне значення для покращення матеріального добробуту радянського народу. Чим вище продуктивність праці на наших підприємствах, чим нижче собівартість, тим нижчі ціни на всі продукти і товари, тим вище життєвий рівень народу" [7, с.60–61].

Отже, вибудовувався ясний, чіткий, логічний ланцюжок послідовних економічних дій, зрозумілий будь-якому трудящому. Поворот в економіці країни, спрямований на підвищення добробуту всього народу, був можливий тільки при вжитті кардинальних заходів для розвитку сільського господарства, полегшенню участі селянства. Рішення серпневої сесії Верховної Ради, конкретизовані вересневим (1953 рік) Пленумом ЦК КПРС, передбачали збільшення розмірів присадибних ділянок колгоспників, зниження вдвічі сільгоспподатку з їх особистих господарств та скасування всіх попередніх боргів. Спеціалісти сільського господарства, вчителі, медики, інваліди й пенсіонери повністю звільнялися від обов'язкових поставок продукції тваринництва. Зате колгоспники, які не виконали мінімуму трудоднів, продовжували оподатковуватися за попередніми, підвищеними нормами. Реформа торкнулася також колективних господарств: було зменшено норми обов'язкових поставок сільгосппродукції, підвищені заготівельні й закупівельні ціни на неї. Розширювалися можливості для розвитку колгоспного ринку, докорінно змінювалась кадрова політика на селі. Втілення в життя комплексу цих заходів крім економічного мало й великий політичний ефект. За словами Дж. Боффа, "аграрна реформа, схвалена V сесією Верховної Ради СРСР, порівнювалася з введенням НЕПу в дрібному масштабі: більш виправдано було б визначити її як повернення до компромісу, який уже існував у відносинах з колгоспниками в середині 30-х рр., що потім крок за кроком був зруйнований сталінською політикою" [8, с.407].

Програмна промова Г. Маленкова викликала значний суспільний резонанс. Реформаторські заходи нового уряду надали йому широкої популярності. Відповідаючи сподіванням і надіям простої людини, вони сприймалися з винятковим натхненням, знаходили позитивний відгук у народі, викликали велике патріотичне піднесення. Саме Г. Маленков, а не М. Хрущов, був у перший час найбільш популярною фігурою серед населення. Так, моторист заводу № 478, м. Запоріжжя, Удод сказав у бесіді з робітниками: "Промова товариша Маленкова піднімає дух. По його голосу відчувається впевненість в управлінні державою. Сама промова – конкретна і правдива... Відчувається, що все сказане у виступі має під собою твердий ґрунт" [9, спр.2776, арк.3]. Тесляр колгоспу ім. Дзержинського, Кіровоградська обл., Ільїн, контролер заводу "Червоний Профінтерн", м. Кіровоград, Флорківський висловились, що не інакше як Г. Маленков особисто й багато побував у самій гущі народу – на заводах, у колгоспах,

МТС – настільки влучно він розповів про насущні потреби і сподівання радянських людей [9, спр.3063, арк.62].

Оскільки більшість рішень, прийнятих керівними органами, були спрямовані на виведення з кризи сільського господарства, природно, що селяни найактивніше реагували на зміни в економічному курсі країни. Характерними настроями були соціальний оптимізм, віра в те, що труднощі тимчасові, а їх подолання гарантує щасливе майбутнє. Російський історик О. Пижиков пояснює ці настрої комплексом перспективних очікувань, який дозволяв владі спрямовувати й контролювати масову свідомість [10, с.103].

У своїх виступах селяни дякували Комуністичній партії і радянському уряду за проявлену турботу про подальше зростання їх матеріального добробуту, виражали впевненість в успішному виконанні завдань, викладених у промові Г. Маленкова. Зокрема, голова колгоспу ім. Свердлова, Сталінська обл., Сашенко заявив: “Підвищення закупівельних цін на овочі й тваринницькі продукти стане значним стимулом для розширення посівних площ і розвитку овочівництва. Створення постійних кадрів механізаторів при МТС підніме відповідальність МТС за виконання договірних зобов’язань і зменшить витрати колгоспів на утримання цих кадрів, що зараз становить до 10% загальної кількості трудоднів” [9, спр.2776, арк.4]. Часто висловлювалися невдоволення станом справ у власних колгоспах і пропозиції щодо поліпшення ситуації. “У нашому колгоспі надої молока низькі, свиноферма не виконує плану по відгодівлі. Це тому, що немає у нас справжньої турботи про створення кормової бази, хоча й говоримо ми про це багато. Я вношу пропозицію, щоб зараз усіх вільних від польових робіт колгоспників переключити на заготівлю кормів на зиму”, – говорила ланкова колгоспу ім. Леніна, Кіровоградська обл., Григоренко [9, спр.2776, арк.10].

Позитивний ефект був отриманий від заходів керівництва, спрямованих на сприяння розвитку особистих господарств. Наприклад, колгоспниця колгоспу ім. Калініна, Запорізька обл., Юнк заявила: “Тепер ми можемо використовувати наші присадибні ділянки так, як вигідніше нам. А ось стосовно садів, так це просто я й не знаю, як і виразити свою вдячність нашому уряду. Адже, кажучи відверто, ми їх не тільки що розводили, а прагнули від них позбавитися. Зараз, будь ласка, сади яке хочеш дерево й плати тільки за землю. Я знаю, що зараз ми розведемо великі гарні сади, а коли в нас буде багато фруктів, то ми й на базарі будемо продавати дешевше” [9, спр.2776, арк.17]. Ланкова колгоспу ім. Жданова, Полтавська обл., М. Михайлова зазначила: “Я дуже дякую нашому уряду за закон про сільгосподаток. Наше життя поліпшиться, я не мала корови, але тепер куплю. Буду працювати ще краще, щоб перевиконати завдання, які даються для нашої ланки бригадиром колгоспу” [11, спр.1302, арк.7]. “Зниження сільгосподатку, допомога колгоспникам у придбанні корів, підвищення ставки податку на ледарів – усе це проводиться для того, щоб у нашій країні було більше продуктів, щоб поліпшилося життя колгоспників, робітників, усього народу”, – сказала колгоспниця колгоспу ім. Петровського, Кіровоградської обл., Кучеренко [9, спр.2776, арк.3].

Показовим є те, що навколо людей, які не визнавали норм соціалістичного способу життя і праці, створювалась атмосфера одностайного суспільного засудження й жорсткої критики. Так, ланкова колгоспу ім. Леніна, Київська обл., М. Медведєва висловлювала задоволення, що “господарства колгоспників, окремі члени сімей яких без поважних причин не виробили протягом року мінімуму трудоднів сплачують сільгосподаток з підвищенням на 50%”. На її думку, “цей захід уряду зміцнить трудову дисципліну в колгоспах і покращить організацію праці. Це правильний і міцний удар по ледарям і дармоїдам, які стараються підживитися за рахунок чесних трудівників-колгоспників”. Водночас, вона дякувала партії й уряду за звільнення від обов’язкових поставок продукції тваринництва інвалідів та пенсіонерів [9, спр.3063, арк.14].

На масову свідомість впливала й пропагандистська кампанія по створенню агресивного капіталістичного оточення. Громадська думка працювала на підтримку авторитету влади. “У жодній капіталістичній країні немає такої турботи про добробут народу, як у Радянському Союзі. Всі ми знаємо, що в США, Англії, Франції та інших капіталістичних країнах податки і ціни на товари першої необхідності з року в рік зростають, а в нас навпаки – прийнятий новий закон, який передбачає значне зниження сільгосподатку”, – заявив бригадир колгоспу ім. Жовтневої революції, Одеська обл., Вацько [9, спр.3063, арк.19].

Ставлення робітників до зміни економічного курсу держави мало свої особливості та специфіку. Реформаційні заходи в меншій мірі торкнулися покращення їх соціального й матеріального становища. Тому на адресу партії й уряду лунали не скільки подяки, як позитивні відгуки, схвалення, пропозиції. Наприклад, сталевар Київського заводу “Більшовик” Щука сказав: “З величезним задоволенням ми, робітники, зустріли промову Голови Ради Міністрів СРСР товариша Маленкова й рішення V сесії Верховної Ради. Ще і ще раз ми переконуємося в тому, що наша могутня і рідна всім нам Комуністична партія, наш народний уряд зроблять усе для вирішення головної задачі – подальшого покращення життя радянських людей. Нам потрібно повніше використовувати резерви виробництва, збільшити випуск металовиробів, сільгоспмашин, зробити їх більш дешевими і зручними” [9, спр.2776, арк.2]. Висловлювалися побажання дбайливіше й старанніше працювати, уникати виробничих збитків

і, тим самим, зменшувати собівартість продукції. “Дуже правдиво відмітив товариш Маленков, що будівельні організації допускають великі збитки. Все це відбувається тому, що в будівельних організаціях, напевно як і на нашому будівництві, безгосподарно ставляться до будматеріалів, погано використовують механізми, допускають брак у роботі. У результаті доводиться переробляти заново, а це все коштує гроші”, – заявив старший електрик тресту “Запоріжбуд” Єрмаков [9, спр.2776, арк.3].

Шахтарі Донбасу активно реагували на вказівку Г. Маленкова про те, що висока собівартість вугілля стримує зниження цін не тільки на цю продукцію, але й на інші види промислових виробів. При цьому вони підказували конкретні шляхи зниження собівартості вугілля. Так, бригадир наваловідбійників шахти “Сталінський забій” тресту “Краснолучвугілля”, Ворошиловградська обл., Шумський сказав: “Керівникам шахти і тресту потрібно краще займатися створенням умов шахтарям для виконання норм, адже щомісячно в нас 20-25% робітників їх не виконує. Це відбувається тому, що врубмашини часто простоюють, погано подається порожняк, і виходить, що бригади наваловідбійників багато часу сидять без діла. Ось звідки висока собівартість і великі збитки” [9, спр.2776, арк.8]. Вносилися також пропозиції про суміщення деяких професій на шахтах, краще використання механізмів, економію запасних частин; вказувалося на факти, коли не все видобуте вугілля видавалося на-гора, частина його зсипалася з транспортерів, привалювалася породою, а також на інші причини високої собівартості вугілля.

Багато робітників закликали до збільшення виробництва й підвищення якості предметів широкого споживання, покращення роботи торговельних організацій. Зокрема, бригадир шпалерників Нижанковицької мебельної фабрики, Дрогобицька обл., Р. Козоріз говорив: “Дуже правильно вказує товариш Маленков, що якість продукції багатьох підприємств легкої промисловості не задовольняє потреб нашого народу. Наша фабрика, наприклад, випускає непогані меблі, а ось оздоблення цих меблів ми могли б давно значно покращити. Керівники фабрики про це чомусь мало турбувалися, адже майстри в нас мають гарні” [9, спр.2776, арк.9].

Зважаючи на свою професію, деякі робітники не погоджувалися зі зміною пріоритету в розвитку важкої промисловості над легкою і сільським господарством. “Зараз уряд ставить завдання ще швидше розвивати легку промисловість, промисловість, що виробляє предмети споживання. Але для того, щоб легка, харчова промисловість, сільське господарство могли розвиватися швидкими темпами, необхідно, щоб важка індустрія йшла попереду й забезпечувала всі галузі народного господарства достатньою кількістю металу, палива, машин”, – заявив майстер доменного цеху заводу ім. Петровського, м. Дніпропетровськ, Шевченко [9, спр.2776, арк.31].

Реформи створювали ефект поступового покращення життя й викликали піднесення трудового ентузіазму. Правилем стало брати нові, підвищені виробничі зобов’язання. “У капіталістичних країнах постійно погіршується життєвий рівень робітників і селян, а в нашій країні з кожним днем життя все покращується і стає більш радісним. Я беру на себе соціалістичне зобов’язання виконувати виробничі завдання на 200% і закликаю товаришів слідувати цьому прикладу”, – сказала мотальниця Полтавської прядильної фабрики Голубєва [11, спр.1289, арк.76].

Інтелекція менш активно реагувала на промову Г. Маленкова на V сесії Верховної Ради СРСР. Певне пожвавлення серед науковців спостерігалось лише в аграрних навчальних закладах та наукових установах. “Перед сільським господарством поставлено конкретне завдання – в найближчі два-три роки досягти створення в країні достатку продовольства й сировини. Промова товариша Маленкова викликала велике задоволення і піднесення серед професорського складу нашого інституту. Наукові працівники докладуть усі зусилля, знання і творчу ініціативу для успішного вирішення завдань по подальшому піднесенню сільського господарства”, – зазначав професор Київського сільгоспінституту Крамаров [9, спр.2776, арк.4].

Висловлювали вдячність за звільнення від сплати податку з особистих господарств учителі та медики. Так, учителька десятирічної школи с. Ружична, Кам’янець-Подільська обл., Заболотна заявила, що “у відповідь на турботу партії й уряду вчителі нашої школи беруть на себе зобов’язання ще краще працювати над вихованням дітей у комуністичному дусі. Ми прикладемо всі свої сили, щоб зразково підготувати школу до нового навчального року” [9, спр.3063, арк.7]. Інженерно-технічні працівники говорили, що завдання розширення легкої промисловості, підвищення якості продукції, покладають на них відповідальність за підняття культури праці на виробництві, впровадження передових методів і технологій [9, спр.2776, арк.4].

Населення Західної України набагато критичніше сприймало радянську владу і її політику, ніж інші регіони держави. Позначалися на цьому нетривалі перебування території в складі СРСР і заходи, які проводилися після її приєднання. Зокрема, насильницька колективізація, русифікація, боротьба з українськими націоналістами, примусове виселення громадян, недовіра до місцевих жителів, призначення керівних кадрів зі східних областей тощо.

Проведені реформи, переважно, знаходили підтримку західноукраїнського населення. Наприклад, учителька із с. Коршовець, Волинська обл., Г. Оберетенко у розмові зі своїми товаришами по службі сказала: “Наш уряд у цьому році вжив значні заходи до покращення життя людини: проведено зниження цін, амністія, зменшення податків, зменшення позики. Зараз відношення місцевих жителів до

здійснюваних заходів стало зовсім іншим. Уже не називають “Советами” й “Окупантами” тих, хто прибув зі східних областей СРСР, взяти, наприклад, мене, як агітатора. Я маю закріплені за собою дома. Раніше, коли я заходила до колгоспників почитати газету, часто слухала антирадянські репліки, а тепер самі колгоспники запрошують і просять почитати газету, розповісти про новини” [9, спр.2776, арк.23–24]. У своїх виступах жителі Західної України говорили про те, що Г. Маленков правильно вчинив, викривши наявні недоліки в окремих галузях народного господарства країни; що уряд своєчасно звернув серйозну увагу на колгоспи [9, спр.2776, арк.23].

Як бачимо, зміна стратегії економічного розвитку держави знаходила значну підтримку серед населення республіки. Соціальна спрямованість реформаторських заходів викликала сподівання народу на покращення свого матеріального становища, вирішення побутових проблем, забезпечення достатку продовольства. Спостерігалось зменшення критичних суспільно-політичних настроїв, що проявлялися зазвичай у формі прихованого невдоволення. Так, певне розчарування було в сім'ях, члени яких працювали у вугільній, гірничодобувній та лісовій промисловості: в проєкті закону передбачалося їх звільнення від сплати сільгосподатку, а в затвердженому варіанті цієї норми вже не було [9, спр.3063, арк.68]. Очікували на зниження норм оподаткування й інші соціальні верстви, бездітні сім'ї [9, спр.3063, арк.77]. Висловлювалися побажання вдосконалити положення про стягнення сільгосподатку з колгоспників, що не виробили мінімуму трудоднів. Зокрема, пропонувалося оподатковувати дружин спеціалістів сільського господарства, які не виконують потрібного мінімуму або взагалі не працюють; звільняти від сплати підвищеного податку осіб, що з поважних причин не відпрацювали обов'язкової кількості трудоднів. Піднімалися питання про застосування обмежувальних заходів у містах до осіб, які працездатні, але не працюють [11, спр.1289, арк.132, 135].

У рішеннях 1953 р. по сільському господарству було й досить серйозне упущення: вони, по суті, обійшли зернову проблему. Г. Маленков висловився в тому дусі, що “країна забезпечена хлібом”, тобто повторив свої ж слова, висловлені на XIX з'їзді партії, про вирішення продовольчої проблеми “остаточно і не зворотно”. Першим на помилковість подібної позиції звернув увагу М. Хрущов, який у січні 1954 р. направив у Президію ЦК записку з цього питання. Вихід зі становища бачився, по-перше, у розорюванні великих земельних площ, по-друге, у проведенні заходів по всебічному підвищенню врожайності й, нарешті, у перегляді порядку хлібозаготівель з метою створення зацікавленості колгоспників в отриманні високих врожаїв. У подальшому все зосередилося на ціліні: ймовірно, свою роль зіграв ефект швидкої віддачі [12, с.90].

Зазначимо, що Г. Маленков на кінець 1954 р. розійшовся в поглядах з М. Хрущовим і більшістю членів Президії ЦК КПРС. У її постанові, прийнятій 31 січня 1955 р., було записано, що на V сесії Верховної Ради СРСР “т. Маленковим було допущене теоретично неправильне й політично шкідливе протиставлення темпів розвитку важкої промисловості темпам розвитку легкої і харчової промисловості, висувалося в якості основного висновку гасло форсованого розвитку легкої індустрії”. На Г. Маленкова, який керував впродовж ряду років сільським господарством, покладалася також політична відповідальність за серйозне його відставання. На цьому засіданні було вирішено питання про відставку Г. Маленкова з посади Голови Ради Міністрів СРСР, що була оформлена на II сесії Верховної Ради СРСР 8 лютого 1955 р. [13, с.886].

Таким чином, нове партійно-державне керівництво чудово розуміло, що без підвищення життєвого рівня народу й без подолання серйозних диспропорцій і прорахунків у “сталінській економіці” неможливий подальший розвиток країни. Перед ним постали такі завдання, як: вирівнювання розвитку промисловості груп “А” та “Б”, усунення дефіциту продовольства, піднесення рівня колгоспного виробництва, стимулювання розвитку особистих господарств селян тощо. Шляхом вирішення цих завдань мав стати новий курс на соціальну переорієнтацію економіки, який Г. Маленков проголосив у програмній промові в серпні 1953 р. на сесії Верховної Ради СРСР. Цей крок надав йому шаленої популярності, особливо в селянському середовищі. Люди ще раз повірили владі, що може бути покращення в їх безпросвітному житті. У відповідь на турботу про них вони дякували партії й уряду в найрізноманітніших формах: від взяття підвищених виробничих зобов'язань до висловлення задоволення керівництвом країною. Водночас, спостерігалось бажання підвищити продуктивність праці, покращити якість продукції, знизити собівартість товарів, зменшити виробничі збитки. У цілому, реформаційні заходи сприймалися з винятковим натхненням, знаходили позитивний відгук у народі, викликали велике патріотичне піднесення. Курс Г. Маленкова зустрів сильний опір у його колег по “колективному керівництву”, який чим далі, тим більше наростав. Після відставки Г. Маленкова відбулося коректування курсу, розпочався зворотній рух, спрямований на пріоритет у розвитку важкої промисловості.

Сподіваємось, що поставлена нами проблема знайде відображення у подальших наукових дослідженнях. На наш погляд, доцільно було б простежити еволюцію взаємовідносин влади й українського суспільства в період “відлиги”. Крім того, інтерес викликає питання суспільно-політичних настроїв населення радянської України в цей період, яке можна дослідити в регіональному та соціальному аспектах.

Джерела та література

1. Похороны И.В. Сталина. Траурный митинг на Красной площади 9 марта 1953 г.: Речь тов. Г.М. Маленкова // Правда. – 1953. – 10 марта.
2. Царевская Т. Новая политика старыми методами // Знание-сила. – 1997. – № 6.
3. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-ті рр.). – К., 1999; Баран В.К. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. – Львів, 1996; Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні: Др. пол. 50-х – 80-ті рр. XX ст. – К., 2000; Касьянов Г.В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х рр. – К., 1995; Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кін. 1920-х – 1950-ті рр.): Історико-статистичне дослідження. – Донецьк, 2003; Русначенко А.М. Національно-визвольний рух в Україні: Сер. 1950-х – поч. 1990-х рр. – К., 1998; Тимцуник В.І. Реформування системи влади та державного управління в УРСР (1953–1964 рр.). – К., 2003 та ін.
4. Дело Берии. Пленум ЦК КПСС. Июль 1953 года. Стенографический отчет // Известия ЦК КПСС. – 1991. – № 1.
5. Дело Берии. Пленум ЦК КПСС. Июль 1953 года. Стенографический отчет // Известия ЦК КПСС. – 1991. – № 2.
6. Зубкова Е.Ю. После войны: Маленков, Хрущев и “оттепель” // История Отечества: люди, идеи, решения. Очерки истории Советского государства / Сост. В.А. Козлов. – М., 1991.
7. Гуськов Р. Оттепель, так и не ставшая весной // Диалог. – 1995. – № 8.
8. Боффа Дж. История Советского Союза: В 2 т. – М., 1994. – Т. 2.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 24.
10. Пыжиков А. Социально-психологические аспекты общественной жизни в годы “оттепели” // Свободная мысль. – 2003. – № 6.
11. Державний архів Полтавської області. – Ф. 15. – Оп. 2.
12. Зубкова Е. Маленков, Хрущев и “оттепель” // Коммунист. – 1990. – № 14.
13. Президиум ЦК КПСС. 1954–1964. Черновые протокольные записи заседаний. Стенограммы. Постановления. – Т. 1 / Гл. ред. А. А. Фурсенко. – М., 2003.

Summary

In this article the matter concerns the reform processes in the sphere of economy after Stalin's death. The influence of the economy change policy on the population moods in the Republic is researched.

І. В. Саламаха

РУХ “ЧИСТИХ БАПТИСТІВ” В УКРАЇНІ (СЕРЕДИНА 1950-х – ПОЧАТОК 1960-х рр.)

Після Другої світової війни в СРСР була заснована Всесоюзна рада євангельських християн-баптистів, до якої входили євангельські християни, баптисти, п'ятидесятники, меноніти та інші протестантські церкви. Радянська влада планувала, що під дахом Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів можна буде об'єднати всі протестантські церкви та тримати їх під жорстким контролем. Але вже з початку 1950-х рр. спостерігається розкол у цій структурі. У багатьох містах України з'являються церкви так званих “чистих баптистів”, які виступали категорично проти злиття з євангельськими християнами. Наукове дослідження заснування й розвитку течії “чистих баптистів” проводилося з 1960–1970-х рр. радянськими істориками, такими, як: О. Клібанов [1], Л. Мітрохін [2], Ю. Поліщук [3].

Автор даної статті поставив за мету дослідити історію появи й розвитку “чистих баптистів” в Україні.

У 1944 р. була проведена Всесоюзна нарада євангельських християн і баптистів, на якій було прийнято рішення про об'єднання цих двох протестантських напрямів у єдину церковну організацію під назвою “Всесоюзна рада євангельських християн і баптистів”. До початку 1950-х рр. до цієї ради були приєднані п'ятидесятники, дарбісти, смородинці та інші протестантські течії.

Практично всі входження до складу Союзу євангельських християн-баптистів були вимушеними та ініційованими з боку влади, яка не бажала бачити діяльність окремих незалежних протестантських церков та намагалась створити один підконтрольний їй союз. Для більш повного контролю в кожному регіоні з Москви призначали вповноважених у справах із релігійних культів, які повинні були відслідковувати всі тенденції в релігійному житті на місцях.

Не всі віруючі погодилися з таким об'єднанням, особливо баптисти. У самому ж Союзі несхожість груп вела до постійних проблем у помісних церквах, через суперечки між представниками різних напрямів.

Незадоволених такою політикою держави було ув'язнено та відправлено до тюрем та таборів.